

BALLA JÓZSEF

A közokirat-hamisítások módszerbeli változásai 1997 és 2017 között¹

Az Európai Unió egyik kiemelt feladata, hogy a huszonnyolc tagállam közel ötszázmillió lakosának lehetővé tegye a szabadságon, biztonságon és jogon alapuló térség megteremtését, amely a három elem egyensúlyán alapszik. Az unió polgárai számára a legfőbb elem talán a biztonság, amelyet folyamatosan fenyeget és „ostromol” egyebek között a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és a migráció.

A statisztikai adatok elemzése alapján egyértelműen megállapítható, hogy Magyarországot 2015-ben érte el az „újkori népvándorlasként” is nevezett irreguláris bevándorlás. Mind a hazai, mind a nemzetközi sajtó folyamatosan követte az eseményeket, és tájékoztatót az aktuális információkról.² Az irreguláris bevándorlási trendek elemzése tudományos alapokon nyugvó művének tekinthető Ritecz György és Sallai János könyve.³

Teljes jogú schengeni tagságából adódóan Magyarországnak kötelezettsége a teljes térség biztonságának fenntartása.

„Van az uniónak és az országoknak is elképzelése, vannak tervek, menetrendek, születtek döntések és megállapodások, azonban ezek eredményét ma még nem látni, sőt megjósolni is nehéz. Az unió magosztottságát mutatta, hogy a tagországok teljesen más szemlélettel álltak ehhez a jelenséghez, kiváltó okaihoz, és különbözőképp képzelték el a helyzet kezelését is. Van ahol a humanitárius megközelítést helyezték előtérbe, másutt a saját és az európai állampolgárok biztonsága élvez primátust, és minden egyéb intézkedést ehhez kell igazítani.”⁴

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés* című kiemelt projekt, *A jó kormányzást célzó tény-alapú közszolgálat-fejlesztés hatásvizsgálata és kutatási megalapozása* alprojektjének, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiválósági programban/Egyed István Posztdoktori Programban *Az úti okmányok hamisítási módszereinek és a határforgalom-ellenőrzési technológiák ok-okozati összefüggéseinek vizsgálata 1989-2016 között* címmel végzett kutatás részeredményeit is felhasználja.

² Balla József: Határőrizeti intézkedések a migrációs válság kezelésére és megszüntetésére. In: Tóth Péter (szerk.): *Magyarország és a 2015-ös migrációs válság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 83–100. o.

³ Ritecz György – Sallai János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016

⁴ Hegyaljai Máttyás: Előszó. In: Tóth Péter (szerk.): i. m. 7. o.

A helyzet kezelését mind a határőrizetben, mind a határforgalom ellenőrzésekor végre kell hajtani, és intézkedni kell. A határőrizetre vonatkozóan az unió csak minimális keretszabályokat állapít meg, amelyek gyakorlati végrehajtása, az ahhoz szükséges erő- és eszközszükséglet meghatározása és megteremtése a tagállamok feladata.

- „A határőrök a határőrizet ellátására álló vagy mozgó egységeket alkalmaznak, akik feladataikat járőrözéssel, illetve az ismert vagy valószínűsített kockázatot jelentő helyen elhelyezkedve látják el azzal a céllal, hogy a határt jogellenesen átlépőket elfogják.
- A határátkelőhelyek közötti őrizetet a fennálló vagy várható kockázatoknak és veszélyeknek megfelelő létszámban és módszerekkel szolgálatot teljesítő határőrök végzik.
- Az őrizet végrehajtásának időszakát gyakran és váratlanul kell változtatni, hogy jogellenes határátlépés esetén állandó jelleggel fennálljon a tettenérés kockázata.
- A határőrizet technikai, azon belül elektronikai eszközök alkalmazásával is végrehajtható.”⁵

A határőrizet végrehajtása kapcsán alapvető követelménynek tekinthető, hogy akadályozza meg az államhatár tiltott átlépését, vagy ha az megtörtént, akkor mindenképpen gondoskodjon az elkövető eljárás alá vonásáról. Van egy „lélektani” határ, amikor már nem lehet csupán humán erőforrás rendelkezésre bocsátásával és a felderítést segítő technikai eszközök alkalmazásával kezelni a megnövekedett irreguláris bevándorlást. Ebben az esetben, preventív eszközként, a mozgást gátló/akadályozó berendezések telepítése fokozhatja a hatékonyságot, valamint segítheti a biztonság szinten tartását vagy növelését. Ilyen mesterséges akadály nem példanélküli Magyarországon – függetlenül attól, milyen politikai indíttatásból történik a kialakítása –, de a cél mindig azonos: megakadályozza az államhatár tiltott átlépését.

„Ma, amikor Bécs felé autózunk és elhagyjuk Győrt, az autópálya két oldalán a korabeli magasfigyelők, elektromos jelzőrendszer (EJR) helyett szélgenerátorok fogadnak. Ha néhol elhagyott magasfigyelőbe botlunk, tapasztaljuk, hogy lassan csak hírmondója marad a korabeli »vasfüggönynek«. Mára teljesen természetesnek tűnik, ha szabadon felmegyünk a Kőszeg köze-

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 rendelete (2016. március 9.) a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének (schengeni határellenőrzési kódex) létrehozásáról, 13. cikk. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>

*li Írótköre, vagy meglátogatjuk a közvetlenül a határ mellett lévő Szent Imre templomot Rönökön, netán pihenünk, csónakázunk a Fertő tavon.”*⁶

A történelem ismétli önmagát. A nyugat-balkáni migrációs útvonalon, a 2015 elején kezdődő, egyre fokozódó irreguláris bevándorlási folyamatok kezelése érdekében 2015. június 15-én született kormányzati döntés arról, hogy a magyar–szerb határszakaszon fizikai akadályt kell létesíteni.⁷ A magyar–szerb határszakaszon az ideiglenes biztonsági határzár telepítése után, a határszakasz 2015. szeptember 15-i lezárásával, az irreguláris bevándorlás iránya a magyar–horvát határszakaszra tevődött át. A magyar–horvát határszakaszon az ideiglenes biztonsági határzár kiépítése – nem azonos tartalommal, mint a szerb–magyar viszonylatban – 2015. október 16-án fejeződött be, ezzel megvalósult a zöldhatár fizikai akadállyal történő lezárása a két határszakasz vonatkozásában, ennek hatására jelentősen csökkent a tiltott határátlépések száma.⁸

A technikai védelem és a humán erőforrás átcsoportosítása és létszámnövelése mellett jogi védelemre is szükség van.

*„A határzárral összefüggő bűncselekmények legfontosabb jogi jellemzője, hogy az azokra vonatkozó szabályozás nem csak az államhatár meghatározott helyén megvalósított engedély nélküli átlépését szankcionálja, hanem büntetőjogi védelmet biztosít az engedély nélküli határátlépést fizikai módon megakadályozni szándékozó, a hatósági jogalkalmazási helyekre (tranzitzőnákra) terelő ideiglenes biztonsági létesítményeknek is. A határzárral kapcsolatos bűncselekmények miatt a magyar jogi szabályozásban az általánostól eltérő eljárási szabályok is születtek, amelyek esetében cél volt olyan speciális rendelkezések rendszerbe foglalása, amelyek a jogellenes belépéstől számítva a lehető leggyorsabban szolgálhatják a külföldi kiutasítását.”*⁹

Jogosan vetődhet fel az olvasóban, hogy miért fontosak a határőrizeti intézkedések a határforgalom ellenőrzése szempontjából. A határőrizet és a határforgalom-ellenőrzés mindig is kölcsönhatásban állt egymással, függetlenül az irreguláris bevándorlók számától, ami azonban csak fokozza ezt a hatást-ellenhatást. A határőrizet követelmény szerinti végrehajtása érdekében meg-

6 Sallai János: Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012, 9. o.

7 1401/2015. (VI. 17.) kormányhatározat a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=176161.294520

8 Balla József – Kui László: A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár és határőrizetre gyakorolt hatásai. Hadtudományi Szemle, 2017/1., 222–238. o.

9 Hautzinger Zoltán: Büntetőjogi válaszok a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre Magyarországon. In: Tóth Péter (szerk.): i. m. 81. o.

hozott intézkedések következtében kiemelt figyelmet kell fordítani a határátkelőhelyen a határforgalom ellenőrzésére, és számolni kell a tiltott határátlépést elkövetők számának növekedésével. A határforgalom-ellenőrzés gyakorlati végrehajtása során meghatározó szerepe van annak, hogy az ellenőrzést végzőnek a határátlépésre jelentkező milyen honosságú és típusú okmányt ad át. Ez a tény nemcsak abból a szempontból jelentős, hogy az okmány szerint milyen állampolgárságú az ellenőrzés alá vont, hanem abból is, hogy az adott okmányt milyen biztonsági elemek jellemzik, és azok eredetiségének ellenőrzése milyen technikai háttérrel, milyen szakértelmet igényel az ellenőrzést végző részéről. Utóbbi ugyanis hatást gyakorol az ellenőrzés idejére, ezzel együtt a határátkelőhely áteresztőképességére és a várakozási idő alakulására is. Azoknak, akik valamilyen okból nem kaphatnak úti okmányt, vagy nem rá, illetve a határátlépéshez szükséges egyéb jogosultságot igazoló okmány beszerzésére, a hamis, hamisított okmány felhasználása tűnik a leginkább kézenfekvőnek. A logika azt diktálja, hogy azokat az okmányokat használják fel, amelyek kevésbé védettek okmánybiztonsági szempontból a hamisítás ellen, mivel így valószínűbb, hogy „eredményesek” lesznek a határátlépésre jelentkezésükkor.

A rendszerváltozás előtt a határforgalom ellenőrzésére a „totális” ellenőrzés elve volt jellemző.¹⁰ *„Ezen időszakban szinte kizárólagos követelményként jelentkezett a biztonság érvényesítése. Ennek érdekében igen szigorú feltételekhez kötötték az utazáshoz szükséges okmányok kiadását, valamint az államhatár átlépése során mindenkit- és mindent tételesen-, minden részletre kiterjedően ellenőriztek és az adatokat rögzítették.”*¹¹ A totális fogalom gyakran használt kifejezés, általánosan elfogadott definíciója nem ismert, mégis a tartalmát szinte mindenki egyformán értette.¹² Legjobban talán ez a meghatározás szemlélteti, mit is jelentett a totalitás: *„Ebben az időszakban a totális határforgalom-ellenőrzés olyan ideológiai és politikai alapállást fejezett ki, amelyre jellemző volt a mindenkivel szembeni bizalmatlanság, a polgári demokráciákból érkezők ellenséggént való kezelése. Még a magyar állampol-*

10 Balla József: A határforgalom-ellenőrzés tartalmi változásai 1990-ig. *Hadtudományi Szemle*, 2017/2., 395–316. o.

11 Balla József: A megbízható személyazonosítás, a biztonságos határforgalom-ellenőrzés garanciája. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2007/3., 22. o.

12 Varga János: A totális határforgalom ellenőrzéstől a szelektív és differenciált ellenőrzésig. In: Deák József – Gaál Gyula – Sallai János (szerk.): *A toll sokszor erősebb, mint a kard. Rendészettudományi tanulmányok Prof. Dr. Főrizs Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2016, 226–238. o.*

gárok utazási korlátozásainak feloldása is együtt járt a teljes körű jelentősszolgálat bevezetésével.”¹³

A határforgalom-ellenőrzés tartalmi elemei tekintetében meghatározó jelentőségű 2004, ugyanis május 1-jén az ország tagja lett az uniónak és a schengeni térségnek. Ekkor még voltunk a schengeni térség teljes jogú tagjai, arra csak 2007. december 21-én került sor, több kelet-közép-európai országgal együtt¹⁴, és ezt azzal járt, hogy a szárazföldi schengeni belső határokon¹⁵ megszűnt a határellenőrzés¹⁶.

A határforgalom-ellenőrzés tartalmában már ekkor is érzékelhetővé vált az a schengeni eszme, amely szerint a belépéskor a külföldieket alaposabban kell ellenőrizni: „*A differenciálás oka az, hogy a tagállamok köz- és nemzetbiztonságát elsősorban kívülről fenyegetik veszélyek. Az illegális migráció egyre inkább összefonódik a szervezett bűnözéssel és új megjelenési formákat ölt.*”¹⁷ A kilépő külföldiek ellenőrzését alapvetően a bűnmegelőzési cél indokolja: „*Az ellenőrzés tartalma mindig függ az általános körülményektől és a konkrét helyzettől. Általában kiterjed annak ellenőrzésére, hogy a külföldi betartotta-e a schengeni területen és az adott tagállamban a tartózkodásra vonatkozó rendelkezéseket. Keresik a bűncselekmények elkövetésére utaló gyanúokat.*”¹⁸

Eme ellenőrzési szempontok érvényesítésének ismeretében 2004-ben módosult a határőrség határforgalom-ellenőrzésre vonatkozó szabályozása, és elkészült az új útlevélezési szabályzat¹⁹. A határforgalom-ellenőrzés kapcsán továbbra is szerepelt benne követelményként a törvényes, biztonságos és kulturált feladat-végrehajtás.²⁰

13 Kiss Kálmán: A változó Határőrség. Tudományos konferencia. BM Határőrség Tudományos Bizottsága, Budapest, 1992, 4. o. [Határőrségi Tudományos Közlemények]

14 A tanács határozata (2007. december 6.) a schengeni vívmányok rendelkezéseinek a Cseh Köztársaságban, az Észt Köztársaságban, a Lett Köztársaságban, a Litván Köztársaságban, a Magyar Köztársaságban, a Málta Köztársaságban, a Lengyel Köztársaságban, a Szlovén Köztársaságban és a Szlovák Köztársaságban történő teljes körű alkalmazásáról (2007/801/EK).
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:323:0034:0039:HU:PDF>

15 Ausztria, Szlovákia, Szlovénia.

16 Határellenőrzés: a határon végzett, a határforgalom-ellenőrzésből és határőrizetből álló tevékenység, kizárólag a határ átlépésére irányuló szándék vagy az átlépés esetén, minden más októl függetlenül.

17 Sallai János – Szóke István – Varga János – Vass Ferenc – Vájlók László – Virányi Gergely: Határellenőrzés az Európai Unióban. In: Virányi Gergely (szerk.): Tempus-Projekt Institut Bildung JEP-13165-98. Rendőrtiszt Főiskola–Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2000, 90. o.

18 Uo.

19 Útlevélezési Szabályzat. Határőrség Országos Parancsnokság, Budapest, 2004

20 Megjegyzendő, hogy a határforgalom-ellenőrzési szabályzatról szóló, a jelenleg hatályos, 24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás nem tartalmaz ilyen követelményeket.

A törvényességen azt értette, hogy az ellenőrzés folyamatának valameny-nyi szegmensében érvényesíteni kell a működésre vonatkozó hatályos normákban és belső rendelkezésekben meghatározott előírásokat, amelyek betartását az átlépésre jelentkező utasoktól is meg kell követelni.

A biztonságosság azt jelentette, hogy a kialakított és alkalmazott ellenőrzési rendszer képes garantálni a biztonságra veszélyt jelentő tényezők idejében történő felismerését, és garantálja a szükséges intézkedések megtételét.

Az utasközpontú és a „szolgáltató”²¹ jelleget a kulturáltság jelentette, amely akkor érvényesült, ha az utasok átléptetése udvarias, gyors²², szakszerű volt, valamint magában foglalta az utasok szükséges és lehetséges mértékű felvilágosítását.

A határforgalom-ellenőrzés ilyen jellegű végrehajtásának szemléletváltása már az 1990-es évek végén is tetten érhető volt a belső szabályozásban, de látható, hogy ennek a hangsúlyozását és érvényre juttatását a határőrség továbbra is kiemelt célként határozta meg. Megjelent az utasok megválogatása és az utaskategóriához igazodó differenciált ellenőrzése.

*„A szelektív ellenőrzés, a határforgalom-ellenőrzés végrehajtásáért felelős szervezet azon tevékenysége, amikor az államhatáron átlépésre jelentkező személy és adott esetben a birtokában/felügyelete alatt lévő jármű, szállítmány ellenőrzését, kockázatelemzés alapján, a kockázati indikátorok és profilok meghatározásával, az utas- és járműkategóriák, továbbá általánosított ismérvek, információk, gyanúok figyelembe vételével, a kockázati besoroláshoz igazodó – veszélyesség mértékének megfelelő – szétválasztással hajtja végre. A differenciált ellenőrzés, a határforgalom-ellenőrzés végrehajtásáért felelős szervezet azon tevékenysége, amikor a szelektív ellenőrzés érvényesítése mellett, a kockázati besoroláshoz igazodó ellenőrzési módszer, eszköz és körülmény megválasztásával, eltérő tartalommal történik az ellenőrzés végrehajtása.”*²³

A két fogalom tartalma szerinti ellenőrzés abban nyilvánult/nyilvánul meg, hogy mindenkit csak a szükséges ideig kell ellenőrzés alá vonni, figyelemmel a „személyével magában hordozott” biztonsági kockázati szintre. Az ellenőr-

21 Bendes Győző határőr dandártábornok a Budapesti Határőr Igazgatóság igazgatójaként a határőrség szolgáltató jellegét erősítette azzal a szakmai meggyőződéssel, hogy a „Határőrség mindaddig szolgálat, amíg nem kell intézkedést foganatosítania”.

22 Fontos megjegyezni, hogy a gyorsaság soha nem mehet a biztonság rovására. Az ellenőrzésnek a szükséges ideig, de lehetőség szerint várakozásmentesen kell megtörténnie.

23 Balla József: Határforgalom-ellenőrzés és úti okmány hamisítás 1996-2004 között. Hadtudományi Szemle, 2017/4., 373–374. o.

zési technológia változtatása elengedhetetlen, ha a forgalom növekszik, de a határátkelőhelyek áteresztő kapacitása változatlan marad. Ha megvizsgáljuk a személyforgalom adatait, egyértelműen bizonyítható, hogy szükséges és kívánatos a szelektív és differenciált ellenőrzés alkalmazása (1. számú táblázat).

1. számú táblázat
A személyforgalom alakulása 1980–1990 és 1998–2017 között

Év	Fő	Változás előző évhez viszonyítva (fő)
1980	41 933 366	–
1981	44 426 822	+2 493 456
1982	31 461 116	–12 965 706
1983	35 146 587	+3 685 471
1984	42 566 435	+7 419 848
1985	45 205 933	+2 639 498
1986	49 968 273	+4 762 340
1987	56 304 561	+6 336 288
1988	62 609 962	+6 305 401
1989	90 857 335	+28 247 373
1990	112 026 533	+21 169 198
...		
1998	95 433 841	–
1999	82 417 724	–13 016 117
2000	87 843 629	+5 425 905
2001	87 562 205	–281 424
2002	93 809 467	+6 247 262
2003	96 829 291	+3 019 824
2004	104 126 299	+7 297 008
2005	111 219 066	+7 092 767
2006	113 135 156	+1 916 090
2007	117 042 051	+3 906 895
2008	35 458 676	–81 583 375
2009	32 897 474	–2 561 202
2010	33 278 636	+381 162
2011	34 042 418	+763 782
2012	33 591 347	–451 071
2013	34 531 912	+1 391 636
2014	37 774 508	+3 242 596
2015	42 225 872	+4 451 364
2016	50 795 514	+8 569 642
2017	53 576 495	+2 780 981

Forrás: A szerző által készített kimutatás, az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság határrendészeti főosztály által rendelkezésre bocsátott adatok alapján.

Az adatokat többféle szempont alapján is lehet vizsgálni, ezek közül négy időintervallumra koncentrálni teszünk megállapításokat és vonunk le következtetéseket:

Az *első* a rendszerváltozás időszaka. 1989–1990 vonatkozásában +21 169 198 fő határforgalom-ellenőrzése történt meg, ez 23 százalékos növekedés. Ha az egy évtized forgalomműködését nézzük 1980 és 1990 tekintetében, akkor ez +70 093 167 főt és 167 százalékos növekedést jelentett. Ez a tény egyértelműen mutatja az ellenőrzés tartalmi elemeinek szükség szerinti változtatásának igényét.

A *második* időszak Magyarország európai uniós csatlakozásáig terjed, amikor is az tapasztalható, hogy a rendszerváltozással beköszöntő „szabadság” utáni években fokozatosan csökkent az utasforgalom. A határátlépésre jelentkezők száma 2003-ban nem érte el az 1990-es szintet: 15 197 242 fő csökkenés történt.

A *harmadik* időszak, a 2004-es uniós csatlakozás ismét a forgalom növekedési pályára állását idézte elő, ugyanis 2004-hez képest 2007-ben 12 915 752-vel többen léptek át az államhatáron. A 2007-es személyforgalomból 42 272 894-en a magyar–osztrák viszonylatú határátkelőhelyeken léptek át, ez az összforgalom 36 százaléka. (1989-ban a magyar–osztrák határátkelőhelyeken 33 049 315 ember lépett át, ez az összforgalom 35 százalékát tette ki. Ebből arra lehet következtetni, hogy a határ forgalmának az összforgalomhoz viszonyított aránya állandónak tekinthető.)

A *negyedik* a Magyarország teljes jogú schengeni tagsága utáni időszak, amikor szembejövő a jelentős forgalomcsökkenés, amely természetesen amitt történt, hogy a 2225 kilométerből 1111 belső határrá vált, és megszűnt a határellenőrzés, így a határforgalom-ellenőrzés is. Ha ennek függvényében vizsgáljuk meg a 2007-es és 2008-as év adatait, akkor a 81 583 375 fő csökkenés azt mutatja, hogy az összforgalom megközelítőleg 70 százaléka – ebben az esetben a két év forgalmát állandónak tekintve, mint összforgalom és külső határszakasz forgalma – a *belső határokon* történt. Ez azt jelenti, hogy a közokirat-hamisítások számának alakulása a forgalom nagyságával arányosan változhat, természetesen ez jelentősen függhet az állampolgársági összetételtől. A 2008-tól 2017-ig terjedő időszakban szintén jelentős forgalomműködést tapasztalunk, pontosan +18 117 819 főt, vagyis 51 százalékos emelkedést.

A határforgalom-ellenőrzés során, az úti és a személyazonosító okmányok – egyéb jogosultságot igazoló okmányok is – vizsgálata az ellenőrző felelőssége. Ha képességszinten meg tudja állapítani, hogy az adott okmányon haj-

tottak-e végre jogosulatlan beavatkozást, akkor tudja garantálni a tényleges cél érdekében a biztonságot. Ha az ellenőrzési követelményeket, szempontokat nem képes érvényesíteni/teljesíteni, akkor az általa végzett ellenőrzés biztonsági kockázattá válik.

Ha megvizsgáljuk a rendszerváltozás időszakában érvényben lévő *1984 M útlevél adatokat tartalmazó oldalát*²⁴, megállapítható, hogy az útlevél megismerésére az akkori technikai és technológiai fejlettségi szintnek megfelelően történt. A személyes adatok a biztonsági papírra kerültek, nyomtatási eljárással úgy, hogy azokat még fólia sem védte a hamisítás ellen. Ha ez az okmány volt a hamisítás tárgya, akkor a törlés/átírás módszerét alkalmazva viszonylag egyszerűen elvégezhető volt az adatok változtatása – természetesen a hamisítás minőségétől jelentősen függött, hogy milyen mértékűek voltak a felfedést segítő hamisítási jegyek. E megismeréssel ellentétben, a hagyományosan ragasztott fényképek már egy nedvesbélyegző-lenyomattal és fóliával is védtek az okmányokat a cserétől, a fényképhamisítástól.

Ha a mellett az okmány mellett megvizsgáljuk a *2006-tól kiadott magyar magánútlevél*²⁵ adatokat tartalmazó oldalát, azt tapasztaljuk, hogy a hamisítás elleni védelem rendszere olyan szintet ért el, amelynél az egyes biztonsági elemek között is korrelációs kapcsolat van, vagyis azok egymásra épülnek, és hamisítási láncolatokat kell annak érdekében elkövetni, hogy egy adat változtatása megtörténhessen. Így növekszik a hamisítási jegyek száma és a hatóság általi felfedés esélye. E két logikai okfejtés alapján is levonható az a következtetés, hogy a hamisítás tárgyát alapvetően azok az okmányok alkotják, amelyek okmányvédelmi rendszere alacsonyabb szintű. Az okmányvédelmi „fejlettség” legmagasabb szintjén álló biztonsági okmányok viszonylag alacsonyabb számban válnak a hamisítás tárgyává, mivel szinte a nullával egyenlő annak az esélye, hogy a jogtalan/külső beavatkozást az ellenőrzésre jogosult hatóságok munkatársai ne vegyék észre.

A világ országainak úti okmányai között ma is vannak olyanok, amelyek kevésbé védettek, és nem biztos, hogy alkalmasak arra, hogy a schengeni külső határok átlépésére jogosítsák fel a tulajdonosukat. Magyarország kor-

24 Az említett okmány adathordozó oldalának képi megjelenítése megtalálható Som Krisztián: A magyar úti okmányok 1848-2012. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat–Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014, 258. o. A világ szinte valamennyi országára vonatkozóan, a biztonsági okmányok képi információi megtalálhatók itt: <http://www.edisontd.net/>

25 Az útlevél egyes képi információi megtalálhatók az okmány gyártását végző Pénzjegynyomda honlapján. <http://www.penzjegynyomda.hu/fuzetokmanyok/>

mányrendeletben sorolja fel azokat az útleveleket, amelyeket nem ismer el olyanként, amellyel Magyarországra lehet utazni és tartózkodni:

1. „Szomália által kiállított magán-, szolgálati és diplomata és különleges útlevel.
2. Irak által kiállított magán-, szolgálati és diplomata-útlevel „M”, „N” és „S” sorozata.
3. Nigéria által kiállított, laminált adatoldalt tartalmazó magánútlevel „A” és „AA” sorozata.
4. Csád által kiállított különleges útlevel.”²⁶

A közokirat-hamisítás módszerbeli változásainak vizsgálatához elengedhetetlen egy összehasonlító táblázat készítése. Ha a tendencia szerinti változások vizsgálata a cél, akkor lehetőség szerint minél hosszabb időintervallum indokolt. Az adatok kutatása viszont nagyon sok esetben nehézséget okoz. Ennek okai a következők:

- minden szakmai/elemezési igényre kiterjedő, minden összefüggést vizsgáló, megbízható adatbázis 2010-től áll rendelkezésre rendőrségnél, a nemzeti komplex okmánynyilvántartó rendszer által;
- a közokirat-hamisítás módszereire vonatkozóan sem a határőrségnek nem volt, sem a rendőrségnek nincs adatszolgáltatási kötelezettsége a Központi Statisztikai Hivatal irányába;
- a határőrség a rendszerváltozás után még készített féléves és éves közokirat-hamisítási elemzéseket, de az informatika napi szintű alkalmazásával együtt ezek megszűntek;
- az éves jelentések nem tartalmaznak érdemi információt a módszerekre, alapvetően csak minimális számszaki adattal dolgoznak.

Az adatok összegyűjtésére alapvetően az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság határrendészeti főosztály dokumentációs, valamint határrendészeti és kompenzációs osztályán fellelhető elektronikus adatbázisok adnak lehetőséget, ezek azonban szintén sok esetben hiányosak és nem iktatottak. Eme objektív tényezők figyelembevételével készítettem el a 2. számú táblázatot.

Az adatok elemzése többféle szempontrendszer alapján elvégezhető, én a húsz év távlatában négy figyelemre méltó és elgondolkodtató, adott esetben

²⁶ 328/2007. (XII. 11.) kormányrendelet a harmadik országbeli állampolgárok részére kiállított, magyarországi beutazás céljából elismert okmányok meghatározásáról.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=112625.331483

2. számú táblázat
A határőrség (1997–2007) és rendőrség (2008-) által felfedett közokirat-hamisítás módszerei

Év	Személycsere	Fényképcere	Átírás/törítés	Lapcsere, laphiány	Vízum-/tartózkodásiengedély-hamisítás	Bélyegzőlenyomat-hamisítás	Hamis, fiktív útlevél/okmány	Biankó útlevél	Összesen
1997	206	1017	632	137	149	127	94	24	2386
1998	412	2077	305	113	202	98	101	57	3365
1999	335	1462	143	112	241	104	160	47	2604
2000	188	1330	141	148	268	78	206	30	2389
2001	199	1354	146	125	352	80	128	48	2432
2002	140	782	124	115	326	193	142	17	1839
2003	392	731	124	130	717	363	179	29	2665
2004	315	820	174	168	1244	428	154	23	3326
2005	447	608	217	231	3196	495	216	46	5456
2006	327	420	305	237	951	466	470	32	3208
2007	253	176	185	72	375	264	928	19	2272
2008	32	68	188	30	301	168	488	7	1282
2009	47	59	86	18	172	140	526	40	1088
2010	53	46	282	24	325	397	128	53	1308
2011	75	34	53	18	283	520	447	24	1454
2012	40	18	53	9	185	796	387	16	1504
2013	56	15	88	24	191	977	421	17	1789
2014	77	38	64	31	179	1227	501	23	2140
2015	68	43	80	35	145	1308	513	18	2210
2016	42	3	77	34	99	1102	492	12	1861
2017	98	7	120	15	109	1269	469	57	2144

Forrás: A szerző által készített kimutatás, az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság határendészeti főosztály által rendelkezésre bocsátott adatok alapján.

intézkedést igénylő megállapítást emelnék ki:

- az okmányok tartalmi hamisításainak száma (fényképcsere, átírás/törlés, lapcsere/laphiány) jelentősen csökkent;
- a fényképcsere mint elkövetési mód megszűnt;
- a személycsere száma csökkent, de az évi összes közokirat-hamisításhoz viszonyított aránya ismét növekvő tendenciát mutat;
- a bélyegzőlenyomat-hamisítások száma nagyjából a tizenkétszeresére emelkedett.

Fontos annak megválaszolása, mit is hozott a közokirat-hamisítás szempontjából a teljes jogú schengeni csatlakozás Magyarország számára. A válasz számokban ekképp összegezhető:

- a *közokirat-hamisítások száma* 2272-ről 1282-re változott, ez *44 százalékos csökkenés*. Ennél a 44 százalékos csökkenésnél mindenképpen figyelemmel kell lenni arra a korábbi megállapításra, hogy az összforgalom 70 százalékkal csökkent. Ha a forgalomhoz így arányosítom a közokirat-hamisításokat, akkor a 2007-es 2272 esethez viszonyítva 70 százalékkal kellett volna csökkenniük a felfedéseknek, ami 1590, és a 30 százalékos külső határos személyforgalom arányához viszonyítottan *682 közokirat-hamisítás felfedése lett volna az előrejelezhető*. A valóságban azonban nem ez történt. A rendelkezésre álló adatok alapján nem lehet pontosan megállapítani a viszonylatok és irány szerinti adatokat. Az viszont tényként kezelhető, hogy a korábbi, belső határon, belépő irányban felfedett közokirat-hamisítások egy része a schengeni külső határszakasz kilépő irányára tevődött át. Véleményem szerint ezért nem lett a személyforgalomhoz hasonló arányú és mértékű a csökkenés;
- a *személycserék száma* jelentősen, *87 százalékkal csökkent*, 253-ról 32-re;
- a *fényképcserék száma* *61 százalékkal csökkent*, 176-ról 68-ra;
- a *törlések/átírások száma szinte azonos*, 185-ről 188-ra;
- a *lapcsere-laphiány száma* *58 százalékkal csökkent*, 72-ről 30-ra;
- a *vízum- és a tartózkodásiengedély-hamisítások száma* *20 százalékkal csökkent*, 375-ről 301-re;
- a *bélyegzőlenyomat-hamisítás* *36 százalékkal csökkent*, 264-ről 168-ra;
- a *hamis/fiktív útlevelek/okmányok száma* *47 százalékkal csökkent*, 928-ról 488-ra;
- a *biankó okmányok száma* *63 százalékkal csökkent*, 19-ről 7-re.

Jelzésértékűnek kell tekinteni a *személycserék és a fényképcserék nagyobb arányú csökkenését*, valamint azt, hogy a *törlések/átírások száma a forgalom*

70 százalékos csökkenése ellenére szinte állandó maradt. Továbbra is meghatározó a jogosultságot igazoló, vízumok és a tartózkodási engedélyek hamisításának kisebb mértékű csökkenése.

Megállapítható, hogy az okmányok biztonsági elemeinek fejlődése jelentős, trendbeli átrendeződést idézett elő. Vannak olyan módszerek, amelyek szinte megszűntek és vannak olyanok, amelyek „aranykorukat” élik. Minél biztonságosabb egy okmány, minél nehezebb hamisítani, annál inkább előtérbe kerül a személycsere módszere, amelynek felismerése csak az ellenőrző személy azonosítási készségén múlik mindaddig, amíg a biometrikus adatok alkalmazása nem garantálja a kétséget kizáró azonosság megállapítását. Az ellenőrzést végző állomány számára a közokirat-hamisítások változásainak folyamatos nyomon követése elengedhetetlen az eredményes feladat-végrehajtáshoz.